

5. *Хайдеггер М.* Европейский Нигилизм. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Heidegg/EvrNig_01.php.

Гоцуляк Ю. В. *Место национального и религиозного фактора в правовых взглядах П. И. Новгородцева.*

Статья посвящена анализу национального и религиозного аспектов в государственно-правовых взглядах П. И. Новгородцева. Освещается взгляд на право, как на составляющую общих моральных сил народа.

Ключевые слова: право, государство, национальная идея, религия, мораль.

Gotsulyak Y. *The value of national and religious factors in the legal opinions of P. I. Novgorodtsev.*

This article analyzes the national and religious aspects in the state and legal views of P. I. Novgorodtsev. Discusses view of law as a component of the overall morale of the nation.

Keywords: law, state, national idea, religion, morality.

УДК 94:2-726.2(477)(092)"11/12"

Гулько Г. Я.
Відділ у справах релігій
обласної державної адміністрації

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПА ІОАСАФА (1172–1249 (?) РР.) НА ТЛІ ТРАНСФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН У КИЇВСЬКІЙ РУСІ

В статті досліджується діяльність єпископа Іоасафа на Волині у першій половині XIII ст. на тлі трансформування державно-церковних відносин у Київській Русі.

Ключові слова: єпископ Іоасаф, Київська Русь, Волинсько-Галицька держава, князь Данило Романович, державно-церковні відносини, Православна церква.

Історія християнства в Україні залишає для дослідників Православної Церкви ще багато "білих плям", пов'язаних з діяльністю ряду досить непересічних церковних ієрархів та державних діячів, які їм сприяли. У бурхливій круговерті політичних та релігійних перипетій минулих століть діяльність окремих з них не знайшла належного розуміння та підтримки серед сучасників. Не одержувала вона іноді й широкого висвітлення в пізніших працях світських та церковних істориків. Саме до таких історичних осіб слід віднести єпископа Угровського, а пізніше і Володимирського Іоасафа, який жив та діяв на Волині у першій половині XIII ст. Як церковний діяч та наближена особа до великого князя Данила Романовича він був учасником подій в один з найбільш трагічних періодів історії української державності доби Київської Русі. Як ієрарх Володимирської єпархії, у юрисдикцію якої свого часу входило і Луцьке удільне князівство, єпископ Іоасаф бував присутнім на різних світських та церковних урочистостях і в Луцьку, міг брати участь у відомих паломництвах у 1227 р. князя Данила в Жидичинський монастир тощо [8, с. 383]. І саме тому окремі маловідомі події тих буремних десятиліть, як уроки минулого, все ще зберігають для сучасних дослідників історії Волині значну зацікавленість.

Як повідомляє літописець за 1223 р., розповідаючи про перших Володимир-Волинських єпископів, "...за Божою волею єпископом князь Данило вибрав і поставив Іоанна, з кліру великої церкви святої Богородиці володимирської. Бо перед тим був єпископ Іоасаф у [городі] Угровську, – який скочив на митрополичий престол і за те звергнутий був зі стола свого, – і переведена була єпископія у Холм" [8, с. 379]. Враховуючи, що відомі нині давньоруські літописи лише один раз згадують про даний досить малозрозумілий факт з життя Православної церкви, то це лише підтверджує вищезазначене – сучасники засудили цю подію, а історія і взагалі майже не залишила більш конкретних матеріалів про саму подію та основну діючу тут особу. Разом з тим, якщо проаналізувати всі складові цієї літописної згадки, то поступово вимальовується досить цілісна картина реального історичного факту.

Для того щоб з'ясувати суть цієї дійсно заплутаної проблеми, перш за все слід з'ясувати, що ж могло спричинити оте "скочення", тобто незаконне зайняття єдиного тоді на Русі митрополичого престолу. Незрозумілою остаточно є і літописна згадка про те, коли ж воно дійсно могло мати місце.

З цього приводу є загальновідомим, що історичний розвиток Київської Русі у 1130–1190 рр. був характерний політичною дезінтеграцією та князівськими усобицями. Це все закономірно призвело до поступового оформлення двох значних центрів князівської влади на теренах давньоруської держави [7, с. 70]. Підвищення великим князем Андрієм Боголюбським авторитету своєї столиці у Володимирі на Клязьмі на противагу "матері міст руських" – Києву, логічно призвело і до спроби утворення у новій "північній" столиці другого митрополичого престолу в Київській Русі. Як відомо, ще в 1162 р. згаданий вище князь вже просив про це Константинопольського Патріарха Луку Хризоверха, пропонуючи в митрополити свого любимця Феодора. Проте на тому етапі розвитку Церкви Патріарх відмовив князю Андрію Боголюбському в цьому проханні, не бажаючи мати на Русі ще одну митрополію, крім Київської [10, с. 295].

Але на 1223 р., про який ведеться мова у літописній згадці, ситуація у державі та Церкві була зовсім іншою. Вже четверть століття в статусі фактичної ранньофеодальної монархії існувало Волинсько-Галицьке князівство, утворене в 1199 р. волинським князем Романом Мстиславовичем з центром у Галичі. Водночас у Північно-Східній Русі на базисі Володимиро-Суздальського князівства з центром у Володимирі над Клязьмою теж склалася політична організація, яку можна класифікувати як прототип деспотичної монархії [7, с. 77].

Закономірно, що обидва державні центри, утворені на територіях роз'єднаної Київської Русі, як зазначалося, потребували і окремих церковних центрів, повністю залежних від свого володаря. Теоретично така спроба могла мати місце, як це зазначив літописець, і в 20-х рр. XIII ст., Відомо, що в 1220 р. помер митрополит Київський грек Матфей. З ряду причин наступний митрополит, також грек Кирил Другий прибув на Русь лише в 1224 р. [10, с. 663]. Цілком можливо, що згадуване "скочення" єпископа Іоасафа на вакантний митрополичий стіл могло статися саме протягом цих чотирьох років. Як відомо, будучи на той час митрополією цієї Церкви, Київська Русь в до монгольський період одержувала від Патріарха для духовного керівництва переважно митрополитів-греків. Лише двоє з них були природними русичами, вибраними і поставленими згідно волі великих князів на Русі. Звичайно, що такий стан справ

викликав суттєві протиріччя, адже інтереси великокнязівської влади часто не співпадали з політичними задумами візантійських імператорів, інтереси яких прагнули репрезентувати на київському столі греки-митрополити. Київські митрополити традиційно мали вагомий авторитет серед давньоруського духовенства та світської влади і тому їх кончина та призначення наступника часто ставали ареною князівських та церковних інтриг і суперечок [10, с. 32]. Можливо, що саме про одну з таких ситуацій коротко повідомив у наведеному вище тексті літописець. Але це був час, коли ще молодий князь Данило Романович, (чий ставлеником згідно літопису був єпископ Іоасаф), вів запеклу боротьбу за “Галицький стіл”. У цій ситуації князю Данилу було б надто ризиковано втручатися у перебіг суперництва за митрополичий стіл в Києві, або ж самовільно утворювати у відновлюваному ним князівстві нову митрополію та призначати на неї “свого” церковного ієрарха [20, с. 74]. Адже тоді, за умов активного внутрішньополітичного протистояння з боярством та військової боротьби з войовничими сусідами, він вступав би у гострий конфлікт ще й з ієрархами православної церкви на Русі та й самим Константинопольським Патріархом. Отже цей історичний період був зовсім несприятливим для значних змін у релігійній сфері Київської Русі.

Проте політична ситуація тут кардинально змінилася наприкінці 30-х – початку 40-х рр. XIII ст. у зв'язку з монголо-татарською навалою. З історичних джерел відомо, що під час взяття у грудні 1240 р. Києва татаро-монгольським військом, прибулий за три роки перед цим з Греції митрополит Іосиф, за одними даними загинув, а за іншими – повернувся в Грецію [2, с. 14]. Це все засвідчувало, що Православна церква на величезних просторах роз'єднаної та розореної Київської Русі залишилась без єдиного керівництва. У цей трагічний час ініціативу в призначенні нового митрополита Київського та всієї Русі, взяв на себе великий князь Данило Романович [19, с. 115]. Не виключено, що це було здійснено на противагу таким же прагненням часто змінюваних ханами Золотої Орди великих князів з Північно-Східної Русі. Але на той час саме князь Данило був найбільш авторитетним серед тодішніх руських князів, володарем величезної (від Києва до Холма) Волинсько-Галицької держави, що мала ознаки певного суверенітету навіть від хана Золотої Орди Батия [7, с. 96]. За умов триваючої кризи Візантійської імперії, князь Данило Романович вирішив вже не запрошувати на Русь чергового приїжджого “лукавого” грека-митрополита [6, с. 156]. Вибір князя припав на ігумена Кирила (Курила), який за різними даними був особистим “печатником”, тобто секретарем самого князя. Саме в такій якості він згадується в Іпатіївському літописі за 1243 р. [5, с. 400]. В іншому джерелі він засвідчений як намісник одного з монастирів у Володимирі над Лугою [1, с. 42]. На той час, як відомо, за умови захоплення у 1204 р. столиці хрестоносцями, візантійський імператор та Константинопольський Патріарх перебували у грецькій Нікеї [14, с. 38]. Тому ігумен Кирило вирушивши в дорогу з посольством та дарунками у 1243 р., зміг потрапити до Патріарха тільки здійснивши досить довгий та небезпечний шлях. При цьому він мав досить тривалу зупинку в Угорщині для виконання важливої дипломатичної місії з королем Белою. У результаті, будучи висвяченим в загальноруського митрополита Патріархом Мануїлом, Кирило повернувся на Русь нібито через чотири, а за іншими даними через сім (!) років. Церковні історики називають причинами такої тривалої його відсутності не лише

військові дії в тогочасній південній та центральній Європі, але й інсинуаціями папського престолу та суздальських князів [19, с. 115].

Отже, 1243–1249 рр. могли бути другим історичним періодом, коли для князя Данила вкрай була потреба замістити фактично вільний митрополичий престол замість довго відсутнього з невідомих причин претендента [2, с. 14]. Адже саме в ці важкі роки розпочався його суперечливий діалог з папою Інокентієм III (квітень 1246 р.), і для цього слід було мати при собі авторитетного і водночас слухняного ієрарха православної Церкви.

Проте, як відомо, після повернення на Русь наприкінці 1240-х рр. митрополит Київський Кирило Третій не забажав довго затримуватися у Галичі, Холмі та розореному Києві. Адже ці міста постійно перебували під загрозою військових нападів войовничих сусідніх держав. За іншими даними, він просто не забажав брати участь у згадуваних вище переговорах з папськими посланцями. Відомо, що більшість давньоруських православних ієрархів суперечливо сприймали будь-які контакти великого князя Данила Романовича з Папою Інокентієм і особливо негативно – його коронацію та перемовини про можливу унію [19, с. 106]. Врешті-решт, хоч і мав митрополит Кирило, як пише церковний історик, “южно-русское происхождение”, він все більше став перебувати на півночі, у відносно спокійніших Суздалі та Володимирі на Клязьмі [1, с. 48]. Він, як повідомляють церковні історики, у цей бурхливий час лише зрідка відвідував свої єпархії на Волині та Галичині, залишивши свого колишнього сюзерена наодинці з насущними державними та й церковними проблемами. Вірогідно, що саме перша половина 1250-х рр. могла бути і третім історичним моментом, коли могло відбутися літописне “скочення” на митрополичий престол. У будь-якому випадку цього разу така гіпотетична спроба могла бути спрямована вже на утворення окремого митрополичого центру суто для зміцнілої Волинсько-Галицької держави.

Отже, можна зробити висновок, що події згаданого вище літописного факту “скочення” теоретично могли мати місце не лише в 20-х рр. XIII століття, а й дещо пізніше, між 1243 та 1253 рр., тобто від часу відрядження ігумена Кирила в Нікею – до коронації великого князя Данила в Дорогичині [19, с. 106]. Можливо, саме в цей історичний відрізок і відбулась якась невідома церковна подія, що в пізніших літописних редакціях була приписана до нічим не значимого 1223 р., переважно відомого в історії князівськими усобицями та трагічною битвою на річці Калка. Водночас залишається проблематичною участь у можливих таких подіях наприкінці 1240-х – початку 1250-х рр. і самого єпископа Іоасафа, так як на цей час він мав би не менше 80 літ, тобто надто поважний, як на ті часи, вік. У хронологічному контексті щодо даної літописної згадки також варто наголосити, що в давньоруських літописах при описанні подій конкретного року часто зустрічаються помітні редакції текстів, які фахівці приписують авторам дещо пізніших часів. Такі дописи, як правило, стосувалися окремих суперечливих фактів, які не вписувалися в тогочасну ідеологію Церкви або ж в політичні амбіції місцевого світського сюзерена – князя. Штучність вставки про “скочення” єпископа Іоасафа, що явно не вписується в контекст, простежується і в згаданому вище витязі з літопису [8, с. 379].

Варто також більш конкретно з’ясувати ще питання щодо самої особи єпископа Іоасафа. Адже, як свідчить наведений вище літопис та досить суперечливі згадки

пізніших церковних істориків, він з активного соратника князя Данила в очах сучасників став злісним порушником встановлених церковних правил та навіть позбавився єпархії. Дійсно, відомостей про нього давньоруські літописи залишили зовсім небагато, зокрема, зазначивши під 1223 р., що він був єпископом в місті Угровську. Зараз територія цього міста ідентифікована науковцями на підставі виявлених у 1990-х рр. залишків давньоруського городища біля с. Новоугрузьке Любомльського району на Волині [13, с. 175].

Разом з тим, церковний історик кінця 19 століття Микола Теодорович, користуючись невідомими сьогодні джерелами, повідомляє, що Іоасаф (Асаф, Осаф) був єпископом Угровським з 1205 по 1223 р. [11, с. 31]. Між 1223–1229 рр. цей же історик згадує Іоасафа вже як єпископа Володимирського [16, с. 42]. Враховуючи один історичний період та однаковий регіон діяльності цього церковного ієрарха, то незважаючи на окремі суперечності, все ж можна стверджувати, що тут мова ведеться про одну і ту ж особу [17, с. 41]. Водночас, це вказує на його тісний зв'язок з князівською родиною Романовичів і особливо князем Данилом. З цього ж повідомлення випливає, що єпископ Іоасаф, маючи згідно церковних правил про архієрейську хіротонію не менше 33 років, очолив Угровську єпархію в 1205 р. [1, с. 24]. Це призначення могло відбутися лише незадовго до трагічної загибелі князя Романа Мстиславовича, коли князь Данило був ще зовсім малим хлопчиком [3, с. 145].

Місто Угровськ, як центр новоутвореної єпархії, вірогідно, на той час вже був столицею одноіменного удільного князівства. Вважається, що це місто розташоване на стратегічно важливому напрямку між польською державою, ятвягами та литовцями, слугувало князівській родині Романовичів добре укріпленою фортецею на високому мисі Західного Бугу. Як свідчать сучасні археологічні розкопки, в першій половині XIII ст. вона вже мала високий земляний вал з дерев'яним заборолем і чотирикутною мурованою оборонною баштою – донжоном волинського типу [9]. Це було надійне місце захисту у тодішньому постійному протистоянні князів Романа, а потім і його сина Данила із хитким галицьким боярством. Звичайно, що за цих обставин на місцевого єпископа князь Роман міг поставити виключно свою близьку людину, у якій був би твердо впевнений, що вона не зрадить його та сім'ю у важку хвилину.

Точних відомостей про те, коли ж зблизилися майбутній великий князь Данило та єпископ Іоасаф, немає, проте відомим є короткий опис життя цього єпископа, складений згадуваним М. І. Теодоровичем [17, с. 42]. Зокрема, він повідомляє, що єпископ Іоасаф походив з ченців Святогорського печерного монастиря с. Зимне, що, як відомо, вже з початку XI ст. діяв у передмісті стольного Володимира на річці Луга. Цілком вірогідно, що ще до загибелі князя Романа він вже був наближеним священиком для великокнязівської родини, яка часто відвідувала Святу Гору під Володимиром. Можливо, що і в пізніші бурхливі для молодого князя Данила часи єпископ Іоасаф активно підтримував його прагнення, щоби повернути всі колишні володіння свого батька Романа. Тільки цим можна пояснити причини, що князь Данило, відвоювавши в поляків у 1218 р. всю “Україну”, зокрема і Угровськ, як свідчать згадувані археологічні розкопки, неодноразово укріплював це місто [8, с. 375]. Цілком вірогідно, що саме в роки перебування тут Іоасафа князь на його прохання заснував у місті монастир в честь Св. Даниїла Стовпника, тобто духовного покровителя свого родового імені. Хрестильне ім'я князя, як відомо, було Іоан, на

честь цього святого він також збудував величний храм у заснованому ним же Холмі [12, с. 171]. Ще через десятиліття князь Данило знову перебуває в Угровську і звідти здійснює свій переможний похід проти угрів. Про періодичні перебування князя в цьому місті згадують літописи і в пізніші часи [8, с. 418]. Як вірогідний тодішній духівник князя Данила, єпископ Іоасаф міг супроводжувати його у військових походах та паломництвах [8, с. 383].

Гіпотетично можна вважати, що після невдалої спроби єпископа Іоасафа зайняти Київський митрополичий стіл, князь Данило, користуючись правом сюзерена, перевів його у 1223 р. з Угровська на Володимирську кафедру. У будь-якому випадку, в згаданому Іпатіївському літописі під 1223 р. серед інших володимирських православних єпископів його ще називають "...Асафъ блаженный и преподобный святитель Святое Горы..." [8, с. 379]. Вже в Новгородському літописі за 1229 р. також зазначено, що "...Осафъ епископъ Володимирський Вельнський.." був серед трьох претендентів на Новгородську архієпископію на заміщення вакансії замість хворого місцевого архієпископа Антонія [17, с. 42]. Як вже зазначалося вище, тут, вірогідно, мова ведеться про одну й ту ж історичну особу. Але, як описує літописець, єпископу Іоасафу знову не пощастило – жереб випав на іншого, ставленика місцевих бояр, всього лише диякона Георгіївського монастиря Спиридона [10, с. 399].

Для того, щоб глибше зрозуміти значимість Новгородської архієпископії тих часів, то слід враховувати за тодішньої юрисдикції величезної феодалної республіки "Господина великого Новгорода", кандидат на єпископську кафедру тут не призначався. Він обирався боярською радою і затверджувався у самому Новгороді, а митрополит Київський і вся Русі не мав права його відводу [18, с. 218]. Маючи у своєму володінні десятки монастирів, сотні сіл та десятки тисяч підлеглих, новгородський архієпископ міг у випадку війни виставити від своїх володінь окремий "владичий" полк, що фактично йому і підпорядковувався [11, с. 62]. Звичайно, що одержати в такому регіоні Русі архієпископом свого ставленика великому князю Данилу було цілком доцільним. Якщо саме з цих позицій розглядати візит до Новгорода єпископа Іоасафа, то стають зрозумілими можливі політичні задуми князя Данила про об'єднання, за сприянням "свого" церковного ієрарха, під свою владну руку дуже важливої частини роз'єднаної Київської Русі.

Тоді досить логічним в контексті політичних задумів князя виглядає і сам описаний в літописі факт "скочення" цього ж єпископа на митрополичий престол в Києві, або ж можлива спроба ще 1220-х рр. створення нового такого православного центру у Володимирі чи Галичі. Адже немає жодних літописних відомостей про те, що великий князь Данило Романович негативно сприймав вищезгадану акцію ближнього до нього єпископа Іоасафа. Водночас, незаконне зайняття єпископської кафедри дійсно було грубим порушенням церковного порядку, дотриманню якого традиційно мав сприяти і світський володар [10, с. 398]. Тому навряд чи єпископ Іоасаф міг подібне вчинити без попередньої згоди свого багатолітнього покровителя – князя Данила. Не сприймається серйозно і офіційна церковна версія, що впливає з тексту літопису, про особистий авантюризм в діях досить досвідченого в політичних та церковних інтригах єпископа Іоасафа.

Проте, як свідчить історія, об'єднувальні державницькі наміри князя Данила Романовича на той час не були підтримані як галицькими боярами та місцевим

волинським духовенством, так і князями та церковними ієрархами Північно-Східної Русі. Вони усвідомлювали, що, одержавши митрополитом Київським вірного ставленика князя Данила, їм слід буде чекати подальшого посилення князівської влади та його впливу на Церкву. Як зазначалося вище, на порядку денному стояла і закономірна ідея утворення другої церковної митрополії для Південно-Західної Русі. Але ці можливі наміри князя так і не допоміг здійснити єпископ Іоасаф, не підтримав його і колишній “печатник”, одержавши з ініціативи князя Данила титул митрополита Київського Кирила Третього. Проте, як відомо, ця невдала спроба менш ніж через 40 років після смерті великого князя Данила все ж була розв’язана його нащадками [4, с. 310].

З церковної історії відомо, що на прохання Волинсько-Галицького князя Юрія, внука Данила Галицького, в 1303 р. Константинопольський Патріарх Афанасій підвищив Галицьку єпископію до рівня митрополії та прислав свого ставленика – грека, митрополита Ніфонта. Але й це закономірне патріарше рішення, до речі, викликало рішучу протидію з боку Володимиро-Суздальських князів, і через певний час навіть було відмінено [12, с. 382]. За іншою версією, після смерті у 1305 р. митрополита Київського і всієї Русі Максима, внук князя Данила “король Русі” Юрій-Болеслав Львович направив ігумена Ратенського Петра до згадуваного Патріарха з галицьким посольством та княжою грамотою для утворення в Галичі окремої митрополії. Проте Петро, повернувшись в Київ з Константинополя вже в сані митрополита Київського та всієї Русі, невдовзі повністю повторив шлях згадуваного вище митрополита Кирила і остаточно переніс свою кафедру до Володимира над Клязьмою [1, с. 50]. Це все підготувало основу для утвердження на північному Сході вже зовсім роз’єднаної Київської Русі окремої митрополії, з якої з часом утворилася нинішня Руська Православна Церква. А вже в 1347 р. Патріарший собор, на вимогу Московського князя Симеона та Київського митрополита Феогноста, скасував Галицьку митрополію. Через деякий час вона була відновлена, але знову ненадовго [12, с. 382]. Саме така складна доля випала описаному вище можливому стратегічному задуму князя Данила Романовича та єпископа Іоасафа щодо утворення церковної митрополії Південно-Західної Русі в межах Волинсько-Галицької держави. А літописна згадка про “скочення” на митрополичий престол, як зазначалося вище, могла бути лише відголосками жорсткої боротьби між прихильниками та противниками за розв’язання цієї важливої проблеми.

Після наведеної вище цитати з Новгородського літопису за 1229 р. церковна історія не залишила більше будь-яких споминів про досить амбіційного єпископа Іоасафа. Адже за кілька років він здійснив дві невдалі спроби зайняти найвпливовіші столи у давньоруській церковній ієрархії. Можливо, що саме ці невдачі й спричинили охолодження стосунків між Іоасафом та його світським покровителем князем Данилом. Як відомо, навіть дуже мудрі володарі політичних невдах біля себе не тримають, і єпископом в новій столиці Волинсько-Галицького князівства – Холмі з 1223 по 1242 рр. вже згадується Іоан [1, с. 31]. Водночас з 1229 по 1266 рр. єпископом Володимир-Волинським значиться Василій [1, с. 43].

Де перебував останні роки свого життя, яку участь у церковному житті приймав та коли помер єпископ Іоасаф – точно невідомо. З цього питання відомі ряд версій [14, с. 42]. Цілком можливо, що він доживав свій вік в одному з вже добре знайомих йому

монастирів – в Зимному або й Угровську. За однією з вірогідних версій, після невдач із згадуваними опануваннями митрополичих столів у Києві, Галичі та новгородської кафедри, престарілий єпископ Іоасаф остаточно відійшов від активного церковного та політичного життя. Частково це підтверджується тим фактом, що у липні 1247 р. посольство князя Данила Романовича до римського папи Інокентія Четвертого в Ліон очолювала вже інша наближена до князів Данила та Василька духовна особа – ігумен монастиря св. Даниїла (Стовпника) в Угровську отець Григорій [13, с. 168].

На завершення даного дослідження слід зазначити, що протягом багатівікової історії українського православ'я неодноразово були випадки, коли політичні задуми світських володарів при вирішенні ними суто державних проблем спричиняли втягнення у такі справи і досить непересічних церковних діячів. Незважаючи на очевидну невідповідність окремих таких дій до церковних правил, деякі амбіційні архієреї йшли на це в надії на одержання при підтримці світських покровителів більш вищої церковної влади, ще більшого поклоніння та багатства. Проте, як часто бувало в історії, одні з них разом з володарем держави досягали величі та найвищих титулів. Інші ж, у випадку політичних невдач свого патрона та особистих невдалих дій, йшли у небуття, будучи покарані Церквою та забуті історією за відступи від належних канонів та спричинення цим церковних та державних негараздів.

Саме до таких висновків призвів короткий літописний запис про одного з непересічних волинських православних архієреїв. Шкода лише, що його окремі церковні дії, при очевидній підтримці великого князя Данила Романовича, просто випередили свій час. Адже цілком вірогідно, що він постраждав як один з перших ініціаторів утворення православного центру Південно-Західної частини Київської Русі, попередника вже існуючої в сьогоднішній українській гілці світового православ'я.

*Додаток. Великий князь, митрополит та духовенство біля храму.
Мал. XIII (XV) ст.*

Використані джерела:

1. *Батюшков П.* Волинь. Исторические судьбы Юго-Западного края. – С.-Петербургъ, 1888. – 318 с.

2. Бантшии-Каменський Д. История Малой России. – Київ, 1993. – 603 с.
3. “Великая Хроника” о Польше, Руси и их соседях 11–13 вв. – Москва, 1987. – 259 с.
4. Влодек П. Закон Божий. – Мукачево, 1994. – 575 с.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ – Львів, 1913. – 524 с.
6. Карамзін Н. История Государства Российского. Том 1. – Москва, 1989. – 637 с.
7. Литвин В. Історія України. – Київ, 2008. – 813 с.
8. Літопис Руський. / За Іпатіївським списком переклав Л. Махновець. – Київ, 1989. – 590 с.
9. Мазурик Ю. Монастир Даниїла (Стовпника) в літописному Угровську (до питання історіографії та попередні дослідження). // Могилянські читання 2005. Монастирські комплекси в контексті християнської культури. Збірник наукових праць. – К, 2006. – 329 с.
10. Митрополит Макарий. История Русской Церкви. Книга вторая. – Москва, 1995. – 702 с.
11. Никольский Н. История русской церкви. – Москва, 1983. – 445 с.
12. Протоієрей Серафим Слобідський. Закон Божий. – Київ, 2003. – 654 с.
13. Панижко С. До проблеми локалізації давньоруського Угровська // Київська старина, 1997, № 5. – 168 с.
14. Рожко В. Нарис історії Української Православної Церкви на Волині. – Луцьк, 2001. – 670 с.
15. Санников С. Двадцять років християнства. – Одеса – Санкт-Петербург, 2001. – 701 с.
16. Терський С. Історія Луцька. Том 1. Лучеськ 10–15 ст. Львів, 2007. – 251 с.
17. Теодорович М. Город Владимирь Волынской Губернии въ связи съ историей Волынской ієрархии. – Почаев, 1893. – 246 с.
18. Тихомиров М. Древняя Русь. Москва, 1975. – 393 с.
19. Тальберг Н. История Русской Церкви. – Москва, 1997 – 924 с.
20. Цельняк І. Українські князі: Данило. – Львів, 2006. – 180 с.

Гулько Г. Я. Деятельность епископа Иоасафа (1172–1249 (?) гг.) на фоне трансформации государственно-церковных отношений в Киевской Руси.

В статье исследуется деятельность епископа Иоасафа на Волыни в первой половине XIII в. на фоне трансформации государственно-церковных отношений в Киевской Руси.

Ключевые слова: епископ Иоасаф, Киевская Русь, Волынско-Галицкое государство, князь Данило Романович, государственно-церковные отношения, Православная церковь.

Gulko G. Y. Activities of Bishop Joasaph (1172–1249 (?)’s) against the background of transformation state-church relations in Kievan Rus.

The article examines the activities of Bishop Joasaph in Volyn in the first half of XIII century against the background of transformation of state-church relations in Kievan Rus.

Keywords: Bishop Joasaph, Kievan Rus, Galician-Volyn state, Prince Daniel Romanovich, state-church relations, the Orthodox Church.